

Antoni Olak

Pojęcie dyscypliny służbowej i przewinienia dyscyplinarnego

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 16, 305-326

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

POJĘCIE DYSCYPLINY SŁUŻBOWEJ I PRZEWINIENIA DYS- CYPLINARNEGO

Antoni Olak

Abstract

Analyzing the statistics of disciplinary offenses have to say that the introduction of significant changes in the legislation has a very beneficial effect on the behavior of the police officers as well as the socio-economic situation in our country contributed to the reduction of behavioral and disciplinary offenses of which is the formation of a uniformed police. The legislature clearly, as well as first and foremost a very crude manner established rules of disciplinary responsibility of police officers. You should know, however, that there are few professions that are so widely extended to disciplinary action (including off-duty) and a code of professional ethics. The mere fact that the police is the formation of serving the society and above all also designed to protect the safety of people and to maintain public order and safety as well as it has for society prevent the onerous power to impose administrative measures, i believe that being a cop is a special honor for the officer, and society such a person should be the object of respect. However, at this point we have to say that our Polish society for various reasons, do not chump to officers too much respect, it is often the target of attacks hooligan and the butt of jokes. Police officers except that they are public officials who bear a special responsibility by virtue of their functions, they are mostly „ordinary people”.

Keywords

accountability, disciplinary offense, an officer of a public responsibility.

Wprowadzenie

Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnicy państwowej i służbowej, a także honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej.¹

1 Ustawa o Policji z 6 kwietnia 1990r. Art. 27 §1, (tekst jednolity DZ.U. z 2007r. Nr 43 poz. 277 ze zm.)

W kilku słowach uroczystej roty, którą składa każdy policjant zawarte są praktycznie wszystkie wartości, obowiązki, nakazy i zakazy, które wynikają z ustawy o Policji oraz rozporządzeń i innych aktów prawnych. Ja w tym miejscu zadam pytanie: czy rzeczywistość również ma się tak pięknie jak słowa owej roty?

To wystąpienie, to przybliżenie kilku przepisów dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy Policji. Człowiek, ułomność natury ludzkiej powoduje, że dochodzi do przypadków i sytuacji, gdy funkcjonariusz nie wypełnia właściwie nałożonych na niego zadań i obowiązków, powstaje potrzeba i konieczność jego dyscyplinowania, wówczas prawidłowa interpretacja przepisów dyscyplinarnych jest niezbędna, gdyż nawet najpodlejszy czyn, przy oczywistej winie, może pozostać bezkarny wskutek błędów proceduralnych, co bardzo źle wpływa na stan dyscypliny oraz prewencję ogólną i szczególną wśród funkcjonariuszy oraz godzi w dobre imię służby².

Błędy proceduralne świadczą również o brakach warsztatowych funkcjonariuszy prowadzących postępowania bardzo i wydających orzeczenia, co w rażących przypadkach może także być podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej za nienależyte wykonywanie obowiązków służbowych. Autor stwierdza, że każdy funkcjonariusz Policji, czy to, Państwowej Straży Pożarnej (PSP), Służby Więziennej (SW), Straży Granicznej (SG), Służby Celnej (SC), Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Agencji Wywiadu (AW), Biura Ochrony Rządu (BOR), Służby Wywiadu Wojskowego (SWW), Służby Kontrwywiadu Wojskowego (SKW), Centralnego Biura Antykorupcyjnego (CBA) powinien znać swoje uprawnienia.

W przypadku wymienionych powyżej służb, sposób nawiązania stosunku służbowego odbywa się na podstawie mianowania. Szczególny charakter wykonywanych zadań poprzez specyficzne uprawnienia wymagają od funkcjonariuszy spełnienia szczególnych wymagań i posiadania odpowiednich predyspozycji. Szczegółowość tych zadań i wymagań powoduje także istnienie potrzeby szczególnej ochrony tych funkcjonariuszy przed zwolnieniem ze służby.

Praktycznie nie jest możliwe zwolnienie funkcjonariusza z dnia na dzień, tak jak ma to miejsce w przypadku pracowników tzn. w trybie dyscyplinarnym określonym przez kodeks pracy (art.52). W tym miejscu trzeba powiedzieć, iż wyjątkiem jest postępowanie przyśpieszone w Służbie Celnej, które kończy się w dniu jego wszczęcia³.

Zwolnienie „dyscyplinarne” funkcjonariusza wymaga przeprowadzenia postępowania dyscyplinarnego, stwierdzenia jego winy i orzeczenia kary. Dopiero na tej podstawie można wdrożyć procedurę związaną ze zwolnieniem funkcjonariusza. Postępowanie to zbliżone jest do procedury karnej i niejednokrotnie przejmuje z niej pewne instytucje lub też odsyła do niej w kwestiach nieuregulowanych w przepisach dyscyplinarnych.

Istotę postępowania dyscyplinarnego scharakteryzował Trybunał Konstytucyjny, który wskazał, że deontologia postępowania dyscyplinarnego jest inna niż postępowania kar-

2 S. Maj, Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych, wyd. LexisNexis, Warszawa 2008, s. 23.

3 Ustawa o Służbie Celnej z 24 lipca 1999 r. (tekst jednolity DZ. U. z 2004 r. Nr 156 ze zm.)

nego. Łączy się ona przede wszystkim ze szczególnym charakterem niektórych zawodów oraz z zasadami funkcjonowania konkretnych korporacji zawodowych. Ukształtowane w ich ramach reguły deontologiczne ukierunkowane są przede wszystkim na obronę honoru i dobra zawodu⁴. Dlatego też odpowiedzialność dyscyplinarna związana może być z czynami, które nie podlegają odpowiedzialności karnej⁵.

Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego nie oznacza, że postępowanie dyscyplinarne staje się postępowaniem karnym. Jednak orzeczenia dyscyplinarne ostatecznie podlegają kontroli sądowej, sądów administracyjnych. Orzecznictwo w sprawach dyscyplinarnych stwarza jednak sądom administracyjnym określone problemy, gdyż każda ze służb ma odrębne przepisy dotyczące postępowań dyscyplinarnych⁶.

Policja jest szczególną formacją służącą społeczeństwu, a także przeznaczona jest do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego (art. 1 Ustawy o Policji), zatem dysponuje ona dolegliwymi dla społeczeństwa środkami władztwa administracyjnego⁷.

Objęcie zatem policjantów odpowiedzialnością dyscyplinarną uzasadnione jest przez charakter wykonywanych przez nich zadań, posiadanych kompetencji oraz publiczne zaufanie do nich⁸.

Funkcjonariusze Policji oprócz tego, że są funkcjonariuszami publicznymi, na których spoczywa szczególna odpowiedzialność z racji pełnionych funkcji, to są przede wszystkim „zwykłymi ludźmi”. Zatem pełniąc służbę jak i będąc po za nią, mogą oni dopuścić się zachowań wyczerpujących znamiona przestępstwa, wykroczenia, przewinienia oraz naruszenia dyscypliny służbowej lub zasad etyki zawodowej⁹.

W takich sytuacjach funkcjonariusze policji nie stoją ponad prawem ani też prawo nie jest dla nich pobłażliwe. Wręcz przeciwnie, ponoszą oni szczególną odpowiedzialność za popełnione czyny z racji pełnionej funkcji pozostają również w zainteresowaniu opinii publicznej. Nie jest też tajemnicą fakt, że często wszczęte postępowanie dyscyplinarne, jego przebieg oraz samo orzeczenie wzbudza wiele kontrowersji, niedomówień i szereg krytycznych komentarzy.

Zdarza się, że kary dyscyplinarne orzekane są w sposób niejasny, gdzie zamiast powodować pozytywne skutki wychowawcze przynoszą niedosyt, gorycz i rozczarowanie, które na długo pozostają w pamięci ukaranego lub osoby skrzywdzonej. To ważne zapoznać samych zainteresowanych z tej grupy zawodowej

4 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 lutego 2001 r. K. 22 /00 (OTK ZU 2001, Nr 3, s. 266-268)

5 Tamże.

6 Tamże.

7 S. Pieprzny, Odpowiedzialność dyscyplinarna policjantów według nowych uregulowań prawnych. Rzeszów 2004, s. 378.

8 6 Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2002 r. K 36/00 (OTK-A 2002 nr 5, poz.63).

9 Tamże.

Dyscyplina służbowa i przewinienie dyscyplinarne

Zakres działania Policji wiąże się z nierozzerwalnie z dwoma podstawowymi pojęciami, taki jak: bezpieczeństwo powszechne i porządek publiczny. Spełnienie zadań wychodzących w zakres bezpieczeństwa powszechnego to wymóg eliminacji zagrożeń funkcjonowania władz publicznych i innych struktur życia publicznego, a także życia, zdrowia i mienia obywateli, co wiąże się z kolei z realizacją przez policję zadań w zakresie bezpieczeństwa obywateli.

Określenie porządku publicznego i roli, jaką w tym zakresie odgrywa policja, odnosi się do wymogu eliminacji przez nią negatywnego zachowania się obywateli w miejscach publicznych¹⁰. Administracja publiczna spełnia szereg zadań związanych z życiem obywateli. Potrzeba i poczucie osobistego bezpieczeństwa, to podstawowa elementarna ludzka potrzeba. Powinno być ono czytelną i trwałą cechą publicznej przestrzeni życia¹¹.

Pojęcie bezpieczeństwa publicznego obejmuje tak podstawowe kwestie, jak ochrona ludzkiego zdrowia, życia i mienia w warunkach publicznych. O ile domowy mir zależy w dużym stopniu od samych domowników (członków rodziny), tak spokój, porządek i bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej to podstawowe zadania powołanych do tego instytucji państwa¹².

Pojęcia porządku i bezpieczeństwa mają szeroki zasięg i obejmują także zapobieganie takim zjawiskom jak przestępczość, pożary, klęski żywiołowe czy kataklizmy i niepokoje innego typu. I tu w domenie bezpieczeństwa publicznego występują również regulacje prawne, dotyczące istotnych okoliczności w życiu państwa, jak stan wyjątkowy czy wojenny¹³.

Moje securologiczne¹⁴ (kompleksowe) podejście do bezpieczeństwa nakreślone w zarysie to problemem bezpieczeństwa i porządku publicznego, który podlega regulacjom prawno-administracyjnym.

J. Jagielski: *Tworzą one administracyjno-prawny reżim zapewnienia odpowiedniego stopnia owego bezpieczeństwa, spokoju i porządku. Uzupełniany jest on unormowaniami przepisów porządkowych, stanowionych przez organy lokalne w zakresie nieuregulowanym w przepisach powszechnie obowiązujących w skali całego kraju*¹⁵.

W praktyce, publiczne bezpieczeństwo i porządek należą do najsilniej formułowanych przez opinię publiczną postulatów, kierowanych w stronę rządu i jego struktur administracyjnych. Poprawa tego bezpieczeństwa i działania zmierzające do podniesienia porządku stanowią stały element politycznych programów i wyborczych kampanii różnych

10 J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, ISP PAN, Warszawa 1996, s. 8.

11 Tamże, s. 10-11.

12 Tamże, s. 11.

13 J. Jagielski J., *Administracyjnoprawna regulacja zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, [w:] Wierzbowski M. *Prawo administracyjne*, Wydanie V, Wyd. Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 567.

14 P. Tyrała, *Sekuritologia. Bezpieczeństwo kompleksowe. Sekuritologiczne, pedagogiczne i prakseologiczne podejście do systemu bezpieczeństwa*. MAX-DRUK Rzeszów 2011, ISBN: 978-83-61483-68-8.

15 Tamże, s. 567.

ugrupowań politycznych. Są to zagadnienia o tyle drażliwe, gdyż dotyczą właściwie każdego obywatela i jego rodziny; znajdują przełożenie na poziom i jakość jego życia. Dlatego od administracji wymaga się nie tylko stałego nadzoru nad bezpieczeństwem publicznym¹⁶.

Dzisiejsze społeczeństwo nie jest usatysfakcjonowane poziomem utrzymywanego porządku i spokoju społecznego, który oceniany jest zazwyczaj jako niestety dalece niewystarczający. Stąd stale obecny w społecznym dyskursie ogólnie formułowany jest postulat poprawy bezpieczeństwa, większej dbałości przede wszystkim o porządek publiczny itp.

W polskich warunkach, jest to zagadnienie szczególnie interesujące z uwagi na dokonującą się od 20 lat i wciąż trwającą ustrojową transformację państwa. Jej proces nie omija jakiegokolwiek dziedziny zbiorowego życia, w tym kwestii bezpieczeństwa publicznego i spokoju.

Wzrost drobnej przestępczości w latach 90-tych, związany z przemodelowaniem sposobu życia i postrzegania jego celów przez szerokie rzesze społeczne, znalazł odzwierciedlenie w spadku poczucia codziennego bezpieczeństwa obywateli.

Jak słusznie zwraca uwagę J. Jagielski, terminy takie jak: „bezpieczeństwo publiczne” czy „porządek (spokój) publiczny” to pojęcia niedookreślone i dyskursywne, pozostawiające spory margines dla dowolnych interpretacji¹⁷. Kategorie te nie były dotychczas definiowane przez prawo pozytywne. Dlatego też autor, idąc śladem innych badaczy, zaleca intuicyjne pojmowanie tych kategorii: Pod wyrazami: bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny ogólnie rozumie się pewne pozytywne stany panujące w organizacji społecznej, których zachowanie gwarantuje przede wszystkim uniknięcie określonych szkód tak przez całość organizacji, jak i przez poszczególnych jej członków¹⁸.

Termin bezpieczeństwa publicznego z góry narzuca negatywne konotacje, związane z obawą przed jego brakiem. Niedobór bezpieczeństwa wyraża się w relatywnie wysokim ryzyku bezprawnych zamachów na życie, zdrowie i własność.

Zatem za stan „publicznego bezpieczeństwa” można zatem uznać taką sytuację, w której zarówno obywatelom, jak i instytucjom państwa nie zagląda w oczy uzasadniona groźba przemocy i innych zagrożeń ze strony jednostek bądź grup, działających poza prawem. Skutkiem deficytu tak pojmowanego bezpieczeństwa może być zakłócenie funkcjonowania życia społecznego oraz instytucji publicznych¹⁹.

Według J. Jagiellińskiego pojęcia: „porządku” i „spokoju” społecznego bądź publicznego oznaczają stan przestrzegania reguł zbiorowej koegzystencji; szacunku dla normatywnie ujmowanych modeli zachowań i ogólnie przyjętych w danej zbiorowości wartości. Stan taki umożliwia przede wszystkim bezproblemowy przebieg społecznego życia we wszystkich, dozwolonych prawem, przejawach²⁰.

16 Tamże, s. 567.

17 J. Stańczyk, dz. cyt., s. 19-21.

18 Tamże, s. 22.

19 J. Jagielski, dz. cyt., s. 22.

20 Tamże, s. 567.

Podsumowując można powiedzieć, że w pracy Policji podnoszona jest sprawność i efektywność przeprowadzanych działań, takich jak: działania profilaktyczne (prewencyjne) w celu ograniczenia popełniania przestępstw i wykroczeń, a także wszelkim zachowaniom kryminogennym, współpraca w tym zakresie z innymi podmiotami oraz wykrywanie i ściganie sprawców przestępstw i wykroczeń czy nadzór nad strażami gminnymi/miejskimi oraz nad innymi specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami.

Formacja ta zwalcza także przestępstwa takie jak: kradzieże pojazdami, fałszowanie pieniędzy, terroryzm, handel narkotykami czy handel ludźmi. Inne działania to również gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie bieżących informacji o wydarzeniach i zagrożeniach; opracowanie procedur i planów operacyjnych; przygotowanie także zasobów do reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym w warunkach zewnętrznych zagrożeń bezpieczeństwa państwa i wojny; monitorowanie; analizowanie zagrożeń; ocenianie oraz tworzenie standardów funkcjonowania oddziałów prewencji Policji; tworzenie zespołów negocjatorskich; dyżurnych jednostek organizacyjnych Policji i komórek organizacyjnych właściwych w sprawach lotnictwa policyjnego; zarządzanie działaniami Policji, w tym o zasięgu ogólnokrajowym, w warunkach zagrożenia.

Przepisy regulujące odpowiedzialność dyscyplinarną policjantów dość precyzyjnie definiują przewinienie dyscyplinarne. I tak zgodnie z art.132 ustawy o Policji, warunkiem odpowiedzialności dyscyplinarnej jest naruszenie dyscypliny służbowej lub jej nieprzestrzeganie w tym zasad etyki zawodowej²¹.

Naruszeniem dyscypliny służbowej będzie czyn policjanta polegający na zawinionym przekroczeniu uprawnień lub nie wykonaniu obowiązków wynikających z przepisów prawa lub rozkazów i poleceń wydanych przez przełożonych na podstawie tych przepisów. Ustawa wymienia przykładowe sytuacje, które stanowią naruszenie dyscypliny służbowej. Zaliczamy do nich²²:

- odmowa wykonania albo niewykonanie rozkazu lub polecenia przełożonego, względnie organu uprawnionego na podstawie ustawy do wydawania poleceń policjantom, z wyłączeniem rozkazów i poleceń, o których mowa w art. 58 ust. 2,
- zaniechanie czynności służbowej albo wykonanie jej w sposób nieprawidłowy,
- niedopełnienie obowiązków służbowych albo przekroczenie uprawnień określonych w przepisach prawa,
- wprowadzenie w błąd przełożonego lub innego policjanta, jeżeli spowodowało to lub mogło spowodować szkodę w służbie, policjantowi lub innej osobie,
- postępowanie przełożonego w sposób przyczyniający się do rozluźnienia dyscypliny służbowej w podległej jednostce organizacyjnej lub komórce organizacyjnej Policji,
- stawienie się do służby w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka oraz spożywanie alkoholu lub podobnie działającego środka w czasie służby albo w obiektach lub na terenach zajmowanych przez Policję,

21 Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjantów” (Dz. Urz. KGP nr 1, poz.3).

22 Tamże.

- utrata służbowej broni palnej, amunicji lub legitymacji służbowej,
- utrata przedmiotu stanowiącego wyposażenie służbowe, którego wykorzystanie przez osoby nieuprawnione wyrządziło szkodę obywatelowi lub stworzyło zagrożenie dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa powszechnego,
- utrata dokumentu zawierającego informacje stanowiące tajemnicę państwową lub służbową.

Przewinienia dyscyplinarne są stopniowalne i należy rozróżnić czyny: znikomej wagi, mniejszej wagi, podstawowej wagi oraz szczególnej wagi. Ocena wagi czynu należy do przełożonego dyscyplinarnego, gdyż on inicjuje i kończy postępowanie dyscyplinarne.

Znikomość wagi czynu nie wynika wprost z ustawy o Policji, ale przez analogię należy porównać ją do pojęcia znikomej szkodliwości społecznej czynu w prawie karnym, np. policjant, który jednorazowo spóźnia się na służbę z winy nieumyślnej, formalnie dopuszcza się przewinienia służbowego, gdyż jego obowiązkiem jest punktualne rozpoczęcie służby²³.

Stwierdzenie czynu mniejszej wagi leży przede wszystkim w kompetencji przełożonego dyscyplinarnego, a nie każdego przełożonego. W tym przypadku należy przeprowadzić ze sprawcą przewinienia dyscyplinarnego rozmowę dyscyplinującą, udokumentowaną w formie notatki, którą włącza się później do akt osobowych na okres roku. Notatka owa powinna zawierać: czas i miejsce rozmowy, dane przełożonego dyscyplinarnego, podanie podstawy prawnej rozmowy, wskazanie czynu zarzucanego rozmówcy, wytknięcie niewłaściwego postępowania, stosunek rozmówcy do zarzutu oraz podpis przeprowadzającego rozmowę²⁴.

Przepisy pozwalające na załatwienie w taki sposób sprawy dyscyplinarnej są potrzebne, gdyż pozwalają uniknąć konieczności angażowania całego aparatu w błahej sprawie. Jednakże w tym kształcie mają one jedną wadę, tj. są w części niekonstytucyjne, ponieważ w przypadku odstąpienia od wszczęcia postępowania i przeprowadzenia rozmowy dyscyplinującej nie pozwalają policjantowi na wniesienie sprzeciwu lub odwołania od takiego trybu załatwienia sprawy²⁵.

Należy tu jednak zwrócić uwagę, iż przepisy te powinny być uzupełnione o prawo do wniesienia przez policjanta sprzeciwu, powodujące skierowanie sprawy na drogę czynności sprawdzających lub postępowania dyscyplinarnego.

Zakończenie sprawy dyscyplinarnej rozmową dyscyplinującą za sprawcą przewinienia i udokumentowanie tego notatką prawomocnie kończy postępowanie, nie jest jednak prawomocnym ukaraniem²⁶.

Jedynym skutkiem takiego zakończenia sprawy jest obecność w aktach osobowych notatki z rozmowy dyscyplinującej. Przewinienia dyscyplinarne podstawowej wagi to przewinienia niezakwalifikowane do pozostałych kategorii (małej lub dużej).

23 Tamże.

24 Tamże.

25 Tamże.

26 Tamże.

Do tych przewinień dyscyplinarnych dużej wagi zaliczamy te, które pozostają w zbiegu z przestępstwami zarówno umyślnymi, jak i nieumyślnymi. Nie kwalifikują się do tej kategorii przewinienia pozostające w zbiegu z wykroczeniami, ponieważ w przypadku czynu stanowiącego przewinienie dyscyplinarne, wypełniającego jednocześnie znamiona wykroczenia, w przypadku mniejszej wagi lub ukarania grzywną, przełożony dyscyplinarny może nie wszczynać postępowania dyscyplinarnego, a wszczęte umorzyć (art. 132 ust. 4a ustawy o Policji).

Czyn stanowiący przewinienie dyscyplinarne, wypełniające jednocześnie znamiona przestępstwa lub wykroczenia albo przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej niezależnie od odpowiedzialności karnej. Zapis ten nie narusza zasady *ne bis in idem procedatur* (nie można dwa razy orzekać w tej samej sprawie) tak wypowiedział się na ten temat Trybunał Konstytucyjny²⁷.

Wątpliwości interpretacyjne budzi natomiast drugi człon definicji przewinienia dyscyplinarnego odnoszący się do naruszenia zasad etyki zawodowej, gdzie zasady te opierają się głównie na normach moralnych. Tu S. Sagan, twierdzi, że *szereg trudności w ustaleniu zasad etycznych zawodu policjanta wywołane jest ścisłym powiązaniem policji z aparatem państwa, co nieraz powoduje utożsamianie Policji z funkcjami państwa. Częste zmiany systemów ideologicznych, politycznych, czy też doktryn gospodarczo-społecznych wpływają nadto na koniunkturalność ocen policjanta, a nie rzadko i zachowanie się samych policjantów*²⁸.

Dodam, że Trybunał Konstytucyjny stanął na stanowisku, że funkcjonariuszy Policji obowiązują szczególnie rygorystyczne wymagania w zakresie przestrzegania prawa i jest nie do pogodzenia z podstawowymi zasadami, na których opiera się działanie Policji, aby fakt skazania funkcjonariusza Policji za przestępstwo nie pociągał za sobą skutków w stosunku służbowym.

Szczególna rola tej grupy zawodowej i jej zhierarchizowana struktura wymagają dla jej skutecznego i prawidłowego funkcjonowania przestrzegania innych, poza normami prawa karnego i prawa o wykroczeniach, przepisów i zasad. Objęcie policjantów odpowiedzialnością dyscyplinarną uzasadnia społeczna rola tej formacji, charakter powierzonych zadań i kompetencji oraz związane z działalnością Policji publiczne zaufanie.

Czynniki warunkujące pracę policjanta

Utrzymanie bezpieczeństwa narodowego, nazywanego również bezpieczeństwem państwa, jest jedną z podstawowych funkcji każdego kraju, obejmującą problematykę przeciwstawiania się wszelkim zewnętrznym oraz wewnętrznym zagrożeniom jego istnienia i rozwoju²⁹. System bezpieczeństwa państwa jest definiowany jako przede wszystkim „sko-

27 Wyrok z dnia 8 października 2002 r. K36/00 (OTK-A 2002, nr 5, s.63)

28 S. Sagan, *Zasady etyki zawodowej policji w ujęciu Deklaracji o Policji Rady Europy*, [w:] pod red. J. Łukasiewicza, *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa i prawa*, Rzeszów 2002, s.461.

29 Por. K Malak, *Bezpieczeństwo...*, dz. cyt., s. 87.

ordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych, ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa, a w szczególności politycznym, gospodarczym, psychospołecznym, ekologicznym i militarnym³⁰.

Według S. Kozieja najważniejszym wymogiem stawianym współczesnym systemom bezpieczeństwa jest ich zdolność do zintegrowanego działania³¹. Tylko bowiem zintegrowany, cywilno-wojskowy system bezpieczeństwa może sprostać współczesnym wyzwaniom oraz zagrożeniom.

Cechą systemu bezpieczeństwa jest ciągłe funkcjonowanie polegające na realizacji pokojowych zadań w zakresie prewencji i utrwalania pokoju oraz utrzymywanie gotowości do rozwinięcia się w przypadku powstania potrzeby użycia w celu przeciwdziałania niebezpieczeństwom w sytuacjach szczególnych takich jak zewnętrzne zagrożenie bezpieczeństwa państwa i wojny.

Podstawowymi elementami systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym są: *podsystem kierowania* i dwa podsystemy: *wykonawcze-militarny* i *pozamilitarny*.

Do *podsystemu militarnego* należą Siły Zbrojne RP.

Do *podsystemu pozamilitarnego* należą podmioty realizujące zadania gospodarcze, informacyjne i ochronne. Wykonywanie decyzji państwa w zakresie obronności zapewniają organy kierowania znajdujące się na każdym stopniu w strukturze organizacyjnej państwa³².

Podsystem kierowania tworzą organy kierujące, które odpowiadają za wykonywanie zadań w zakresie obronności, zorganizowane, z ustalonymi kompetencjami i częścią bezpośrednio odpowiadającą za wykonanie, czyli administracją, sztabem i służącą temu infrastrukturą. Jest częścią systemu przygotowaną do rozwinięcia i działania w przypadku wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa państwa w postaci zewnętrznej destabilizacji politycznej i wojskowej oraz wojny. Zadania tego podsystemu to w głównej mierze kierowanie przygotowaniem do obrony w czasie trwania pokoju, kierowanie w przypadku wystąpienia kryzysów i kierowanie obroną państwa w czasie wojny³³.

System kierowania bezpieczeństwem narodowym w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa o charakterze zewnętrznym i wojny wyróżnia trzy poziomy kierowania, które to odpowiadają sposobowi organizacji administracji publicznej.

Ułatwia to kierowanie w sytuacji przewidzianej lub przewidywalnej, jak również w innych nie zaplanowanych działaniach lub niespodziewanych warunkach³⁴.

Organy centralne i terenowe, wliczając w to organy dowodzenia sił zbrojnych, stawiają zadania podporządkowanym jednostkom organizacyjnym. Każdy z tych organów po-

30 W. Łepkowski (red.), Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 139.

31 Por. S. Koziej, Bezpieczeństwo ponad resortami, „Rzeczpospolita” z 26 lipca 2000 r.

32 Por. W. Kitler, B. Wiśniewski, J. Prońko, Problemy zarządzania kryzysowego w państwie, AON, Warszawa 2000, s. 66.

33 Por. B. Wiśniewski, Organizacja ..., dz. cyt., s. 5.

34 Por. B. Wiśniewski, Zasadnicze problemy realizacji zadań obronnych resortu spraw wewnętrznych i administracji, Departament Zarządzania Kryzysowego i Spraw Obronnych MSWiA, Warszawa 2006, s. 44.

cząwszy od resortowych poprzez wojewódzkie, powiatowe i gminne działa w oparciu o przepisy prawa³⁵.

Najważniejszym aktem prawnym w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, która ustala źródła prawa w kraju i ich hierarchię czyniąc w sposób następujący i tak: *Konstytucja; Ustawy; Ratyfikowane umowy międzynarodowe; Rozporządzenia*.

Kierowanie państwem w sytuacji zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i wojny oraz prawidłowe działanie organów od tego powołanych powinno posiadać odpowiednio wysoki priorytet. Na podstawie analizy obowiązujących przepisów można stwierdzić, że największe kompetencje w zakresie bezpieczeństwa państwowego mają Prezydent RP, Rada Ministrów oraz ministrowie spraw wewnętrznych i obrony narodowej, a także wojewodowie i organy samorządu terytorialnego³⁶.

Obowiązki wymienionych organów rozstrzygnięto w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym³⁷. Rozporządzenie wydano w celu wykonania Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony³⁸.

Konstrukcja systemu kierowania jest ułożona według trójstopniowego podziału:

1. Szczebel centralny – Prezydent RP, Rada Ministrów i organy im podległe lub nadzorowane;
2. Szczebel wojewódzkiej administracji rządowej – wojewoda;
3. Szczebel samorządowy – marszałkowie województw, starostowie, prezydenci miast, wójtowie i burmistrzowie;
4. Siły Zbrojne RP – dowódcy poszczególnych szczebli dowodzenia³⁹.

System kar dyscyplinarnych

W potocznym języku pojęcie zasady jest synonimiczne wobec terminu reguła. Oba te wyrazy obejmują znaczeniem pewien wymagany sposób postępowania. Najczęściej pojęcie zasada traktuje się jako szersze – oznaczające zarówno są normę jak też sposób postępowania. Ponadto określenie normy mianem zasady nadaje jej pewną wagę⁴⁰.

Jak wspomina G. Maroń: „Termin „zasada prawa” ma różne znaczenia, uchodzi za jeden z najmniej eksplikatywnych w prawo znawstwie. Dla S. Wronkowskiej sam fakt: że wyraz „zasada” to termin języka potocznego, sprawia, że dziedziczy on wszystkie wieloznaczności tego języka. M. Bódię dodaje zaś, iż zasada przynależy do „tych pojęć, których

35 B. Wiśniewski, *Organizacja...*, dz. cyt., s. 9.

36 Por. Tamże, s. 10.

37 Dz. U. Nr 98, poz. 978.

38 Dz. U. Z 2002 r. Nr 21, poz. 205 z późn. zm.

39 B. Wiśniewski, *Organizacja...*, dz. cyt., s. 10.

40 M. Masztalerz, *Reguły czy zasady. O standardach rachunkowości w świetle filozofii prawa* Ronalda Dworkina. [w:] *Problemy sporządzania i badania sprawozdań finansowych w aktualnych uwarunkowaniach gospodarczych*, (red.) W. Gabrusewicz, materiały konferencyjne, KIBR, Poznań 2011, s. 89.

być może przeznaczeniem jest pozostać kontrowersyjnymi”. Jeszcze dalej w swych konkluzjach idzie L. Alexander, kwestionując byt zasad prawa w ogóle⁴¹.

Na gruncie prawa pojęcie zasady prawnej nie jest jednoznaczne. W najbardziej powszechnym i podstawowym ujęciu w polskim porządku prawnym, poprzez zasadę prawną rozumie się rodzaj normy prawnej, która od innych norm prawnych i norm zwykłych odróżnia się nadzwyczajną doniosłością aksjologiczną, funkcjonalną oraz hierarchiczną⁴².

Zasadami prawnymi nazywane są wyłącznie normy o najwyższej oraz o wysokiej mocy prawnej, czyli normy konstytucyjne i ustawowe. Poza tym zadaniem zasad prawa jest ochrona wartości podstawowych dla całego systemu prawnego albo dla przynajmniej jednej gałęzi czy działu prawa.

Z zasad prawnych czyni się też użytek w toku zróżnicowanych rozumowań prawniczych. To one nadają kierunek procesowi interpretacji oraz stosowania prawa, a także jego tworzenia, wyznaczają kierunki usuwania luk w prawie, decydują o sposobie korzystania z luzów decyzyjnych i pomagają przy przeprowadzaniu wnioskowań.

W procesie operatywnej wykładni prawa odgrywają szczególnie znaczącą rolę zwłaszcza w odniesieniu do interpretacyjnych reguł systemowo-aksjologicznych⁴³.

Zasady prawa cechuje to, że operują one według schematu „bardziej lub mniej”, a więc możliwe jest ich spełnienie w większym lub mniejszym stopniu. Zasady prawne charakteryzują się podważalnością – jest możliwe niezastosowanie zasady, której hipoteza wprowadzie odpowiada okolicznościom przypadku, jaki jest rozstrzygany, ale zasady konkurencyjne mają w tej konkretnej sprawie większą wagę, a co za tym idzie, pierwszeństwo realizacji.

Rozstrzyganiu kolizji zasad prawa służy mechanizm wyważania, który powiązany jest z zasadą proporcjonalności. Wymienione powyżej cechy, takie jak gradacyjność spełnienia, podważalność i wyważanie jako technika usuwania kolizji norm odnoszą się w polskim porządku prawnym jedynie do pewnego typu zasad prawa, a nie ich całości. W efekcie nie mają one charakteru konstytutywnego dla bytu zasady prawa⁴⁴.

Większość ujęć teoretycznych interpretuje pojęcie zasady prawa jako specyficzną alternatywę albo dopełnienie reguł. Zasadę prawa definiuje się w odniesieniu do reguły, bez względu na to, czy różnicę między regułami i zasadami cechuje stopniowalność czy ma ona charakter ostrej dychotomii. W przeciwieństwie do zasad, reguły są normami wzbudzającymi nieco mniej kontrowersyjnymi i w sposób jaśniejszy przedstawiają istotę prawa jako takiego⁴⁵.

41 G. Maroń, *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, Ars boni et aequi, Poznań 2014, s. 14.

42 L. Leszczyński, G. Maroń, *Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających*. Uwagi porównawcze, „Annals Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2013. Vol. LX, Nr 1, s. 81.

43 Tamże, s. 81 - 82.

44 Tamże, s. 82.

45 M. Korycka-Zirk, *Reguły prawne jako istota pojęcia prawa w ujęciu H.L.A. Harta*, „Studia Iuridica Touniensia” T. VI, s. 81.

Zdaniem Hart istnieją specyficzne cechy, które odróżniają zasadę od reguły. Po pierwsze, zasada jest względem reguły pojemna, ogólna lub niedookreślona w takim sensie, że to, co można by uznać za wielość różnych reguł, stanowi również egzemplifikację lub konkretyzację pojedynczej zasady.

Ponieważ zasady prawa mają mniej lub bardziej wyraźne odniesienie do jakiegoś celu, zamiaru, upoważnienia bądź wartości z pewnego punktu widzenia uważane są one za warte dla utrzymania czy akceptowania, nie zaś jedynie do wyjaśnienia albo racjonalizowania reguł, które je egzemplifikują lub też jako przyczynek do ich uzasadnienia⁴⁶.

S. Wronkowska definiuje zasady prawa jako wiążące prawnie normy, czyli normy stanowiące elementy danego systemu, zajmujące w tym systemie nadrzędną pozycję wobec innych norm i odgrywające szczególne role. Zasady prawa są normami prawa szczególnego rodzaju⁴⁷.

Ronald Dworkin uznał, że różnica między regułą a zasadą ma aspekt logiczny. Nie odnosi się ona do sfery zakresów regulowania, ale do zakresu ich zastosowania. Jeśli bowiem chodzi o zasady, nie da się powiedzieć, czy znajdują one zastosowanie, czy nie. W koncepcji tej zasadę można zastosować bądź spełnić w różnym stopniu, rozstrzyga się bowiem, jak, a nie czy zasada prawa jest doniosła albo ważna⁴⁸.

W przeciwieństwie do zasad reguły stosowane są wedle zasady „wszystko albo nic”. Reguła jest ważna i istnieje konieczność z przyjęcia rozstrzygnięcia, jakie z niej wynika, jeśli zachodzą wskazywane przez nią okoliczności. Zasady natomiast nie pociągają automatycznie za sobą konsekwencji prawnych, lecz wyznaczają kierunek argumentacji⁴⁹.

W stosunku do systemu prawnego zasady prawa posiadają charakter wewnętrzno-zewnętrzny, część zasad zawarta została w systemie w postaci przepisu prawnego, inne zaś w ogóle nie są wyartykułowane, ale można je odtworzyć w procesie egzegezy, poprzez powołanie się na założenie racjonalności prawodawcy⁵⁰.

Ze względu na sens zasad prawa można wskazać ich dwie kategorie - opisowe oraz dyrektywne. W sensie opisowym zasada stanowi pewien sposób, w jaki uformowana została określona instytucja prawna, możliwy do zrekonstruowania na podstawie indukcji z obowiązujących norm prawnych. Mimo, że zasada taka nie jest wiążąca do ustawodawcy i nie posiada statusu normy prawa obowiązującego, jest ona wzorem regulacji, którą przyjmuje się z racji na jakiś klucz. Kluczem tym może być aspekt etyczny, polityczny albo właściwości prakseologiczne⁵¹.

W doktrynie pojawiają się głosy, że do elementów systemu prawa zaliczyć można jedynie te zasady, które są normami prawa. Ujęcie takie pozwala na zaliczenie zasad prawa

46 Tamże, s. 92-93.

47 S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Ars boni et aequi, Poznań 2014, s. 109-110.

48 M. Dybowski, R. Dworkina *Koncepcja zasad prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, R. LXIII, z. 3, s. 99 – 102.

49 M. Masztalerz, *Reguły czy zasady. O standardach rachunkowości w świetle filozofii prawa*. Dz. Cyt. s. 89.

50 W. Hibner, *Czy w polskim systemie prawnym obowiązuje zasada poszukiwania dowodów z „owoców zatraty drzewa”?*, „Homines Himinibus” 2011, Vol. 7, s. 90.

51 Tamże, s. 90.

w ujęciu opisowym oraz dotyczących konstrukcji systemu do systemu tylko wtedy, gdy są one równocześnie zawarte w przepisach prawa bądź też można je z nich wyinterpretować na gruncie wnioskowań z norm o normach⁵².

Podstawę obowiązywania w systemie zasad prawa jest ustanowienie ich i wyrażenie wprost w aktach normatywnych, które posiadają najwyższą moc prawną, na przykład w konstytucji.

Takimi zasadami normami prawnymi w Rzeczypospolitej Polskiej są konstytucyjne zasady podziału i równowagi władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej, wolności prasy i innych środków społecznego przekazu, równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych, wolności działalności gospodarczej ochrony własności.

Zasadą wyrażoną w Kodeksie Cywilnym jest zasada swobody umów, a zasadą zawartą w Kodeksie pracy zasada wolności pracy. Jednak zasady prawne obowiązujące w systemie prawa nie muszą być w tekście prawnym wyrażone wprost. Niekiedy cechuje je to, że można je odtworzyć, analizując treść wielu przepisów prawa i wspólne dla nich uzasadnienie aksjologiczne, jak na przykład zasada dobra dziecka, odtworzona z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, bądź też zasady uważane są niespornie za składnik historycznie ukształtowanej kultury politycznej i prawnej danego społeczeństwa, czyli mają charakter swoistych norm zwyczajowych, na przykład zasada głosząca, że niedopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia przepisów, które udzielają organom państwa upoważnienia do stanowienia prawa⁵³.

Jak pisze S. Wronkowska: *Nadrzędność norm-zasad nad innymi normami systemu wyraża się zazwyczaj w tym, że są one wysłowione w aktach normatywnych o najwyższej randze hierarchicznej i zarazem o szczególnej doniosłości społecznej, np. w konstytucjach czy ustawach, które mają charakter kodeksów*⁵⁴.

L. Solum wskazuje, że zasada prawna jest rodzajem normy prawnej obok reguły prawnej i standardu prawnego. Kryterium podziału stanowi tu stopień ograniczenia organów władz publicznych w procesie stosowania tych poszczególnych rodzajów norm.

Najmniejszą swobodę stosowania przyznają organom reguły, które właściwie zinterpretowane przy ustalonym stanie faktycznym wystarczają do ich zastosowania w jakiejś sprawie oraz wydania rozstrzygnięcia zaś *pośredni stopień* ograniczenia swobody procedowania dla organów stosowania prawa wyrażają standardy. Choć formułują one rozstrzygnięcie, to jednak pozwalają na szerszy niż reguły zakres wyboru i uznaniowości. Najmniej stanowcze są zasady, które określają jedynie okoliczności, które sędziowie mają obowiązek wziąć pod uwagę.

O ile standardy formułują zamknięty katalog warunków relewantnych w procesie decyzyjnym, o tyle katalog tych warunków przewidywanych przez zasady cechuje otwar-

52 Tamże, s. 90-91.

53 S. Wronkowska, Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa, dz. cyt., s. 110.

54 Tamże, s. 110.

tość i pozostawia możliwość uwzględnienia również innych okoliczności, które są istotne w rozstrzygnięciu konkretnego przypadku⁵⁵.

Zasady prawa to rodzaje norm odgrywające szczególnie doniosłą rolę w tworzeniu prawa, stosowaniu prawa i jego wykładni. Służą one jako wskazówka interpretacyjna w przypadku wypowiedzi normatywnych, które stanowią ich konkretyzację.

Zasady dowolnej gałęzi prawa czy też zasady całego systemu stanowią istotne dyrektywy wykładni prawa. Jako pewne idee posiadają moc norm prawnych, wyznaczających odpowiedni kierunek stosowania i interpretacji innych norm prawnych.

Można zatem uznać, że ukierunkowują one proces interpretacji przepisów prawnych oraz wskazują kierunki stosowania prawa, zwłaszcza w przypadku sposobów czynienia użytku z tak zwanych luzów decyzyjnych.

Zgodnie z zasadami prawa stosuje się i interpretuje przepisy zwykle. Zasady prawa bowiem ukierunkowują myślenie interpretatorów przepisów prawa w sposób, który odpowiada założeniom prawodawcy, co więcej, one same współkształtują te intencje⁵⁶.

O zasadach prawa, zarówno tych, które zostały w sposób formalny wprowadzone do systemu prawa, jak i tych, których nie sformalizowano w dokumentach prawnych mówi się w odniesieniu do podstawowych nakazów sprawiedliwości, moralności, *bonum commune*.

Do takich zasad należy na przykład: zasada równości, zasada postępowania w dobrej wierze, zasada *pacta sunt servanda*, zasada winy, zasada ważenia dóbr i obowiązków. Zasady prawa są bardzo abstrakcyjne, jednak nie pozbawione treści i znaczenia, Określają one ogólne odniesienie do wartości⁵⁷.

L. Leszczyński i G. Maroń dowodzą, że: „Rekonstrukcja normatywnej treści zasady prawa o uprzednio potwierdzonym pozytywnym statusie walidacyjnym rozpoczyna się, podobnie jak w przypadku norm zwykłych, od zastosowania reguł językowych.

Ocenność oraz nieostrość wyrazów i zwrotów konstytuujących literalną postać licznych zasad prawa sprawiają jednak, iż częściej, w porównaniu do reguł prawnych, nie udaje się ustalić w pełni językowo jednoznacznej treści zasady, a przede wszystkim jej zakresu.

Przykładowo, trudno podać klarowne i wyczerpujące znaczenie kontekstu językowego zasady wolności słowa, tak odnośnie do jej konotacji, jak i - niewątpliwie w jeszcze większym stopniu - denotacji. Właściwość ta dotyczy zwłaszcza wykładni operatywnej zrelatywizowanej do okoliczności partykularnego stanu faktycznego i skorelowanego z nim problemu prawnego.

Mało pomocna jest dyrektywa języka prawnego, gdyż rzadko kiedy prawodawca obejmuje wyrazy i zwroty obecne w zasadach prawa definicjami legalnymi. Podstawową rolę pełni w ramach wykładni językowej dyrektywa języka prawniczego, nakazująca uwzględ-

55 G. Maroń, *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, dz. cyt., s. 17.

56 Tamże, s. 110.

57 M. Piechowiak, *W poszukiwaniu ontologicznych podstaw prawa. Arthura Kaufmanna teoria sprawiedliwości*, PAN Warszawa – Poznań 1992, s. 39.

niać znaczenie pewnych terminów i zwrotów prawnych „wypracowanych” przez doktrynę i judykaturę⁵⁸.

Na koniec należy dodać, że rozważania na temat zasad prawnych prowadzone są we wszystkich obszarach nauk prawnych. Wywołują one spory o pojęcie, zakres, konkretny katalog, cele oraz znaczenie praktyczne zasad. Ciągłe jednak brakuje zgodności terminologicznej dotyczącej tak istoty zasad prawa, jak i kształtu poszczególnych zasad rekonstruowanych w doktrynie i orzecznictwie⁵⁹.

Znowelizowana ustawa o Policji istotnie ograniczyła katalog kar dyscyplinarnych. Obecny katalog kar zawiera sześć rodzajów kar, do których zaliczamy:

- nagana
- zakaz opuszczania wyznaczonego miejsca przebywania
- ostrzeżenie o niepełnej przydatności do służby na zajmowanym stanowisku
- wyznaczenie na niższe stanowisko służbowe
- obniżenie stopnia
- wydalenie ze służby.

Ukaranie policjanta ma również wymierny skutek finansowy, gdyż oprócz wynagrodzenia policjanci otrzymują dodatek funkcyjny lub służbowy. Stosownie do postanowień rozporządzenia MSW i A⁶⁰, dodatek funkcyjny obniża się w granicach od 20 % do 50% otrzymywanej stawki w przypadku naruszenia przez policjanta dyscypliny służbowej w czasie służby lub podczas wykonywania zadań lub czynności służbowych, za które wymierzono mu karę dyscyplinarną (§ 8 ust. 8 pkt 1 oraz § 9 ust. 5), lub cofa się dodatek służbowy w przypadku naruszenia przez policjanta dyscypliny służbowej w czasie służby lub podczas wykonywania zadań lub czynności służbowych, za które wymierzono mu karę dyscyplinarną wydalenia ze służby (§ 9 ust. 6 pkt 1).

Uważam, że niesprawiedliwie zostali potraktowani policjanci zajmujący stanowiska kierownicze, którzy otrzymują dodatki funkcyjne, i policjanci na stanowiskach wykonawczych. W przypadku wydalenia ze służby pierwszym obniża się dodatek maksymalnie o 50 %, a drugim cofa się w całości. Fakt ten, pozostawiam bez komentarza.

Zatem kara nagany polega na wytknięciu niewłaściwego postępowania, które następuje w orzeczeniu o ukaraniu, a konkretnie w jego uzasadnieniu, gdzie powinien się znaleźć opis wadliwego postępowania policjanta. Przełożony dyscyplinarny, poza doręczeniem uzasadnienia, nie musi przeprowadzać z ukaranym żadnych rozmów, spotkań, odpraw. Kara ta skutkuje:

- obniżeniem nagrody rocznej w granicach od 20% do 50%

58 L. Leszczyński, G. Maroń, Pojęcie i treść zasad prawa oraz generalnych klauzul odsyłających. Uwagi porównawcze, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Prawo. - 2013, z. 12, s. 83.

59 D. Dudek, Zasady ustroju III Rzeczypospolitej Polskiej, Oficyna a Wolters kluwer business, Warszawa 2009, s. 17.

60 Rozporządzenie MSW i A z 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego (DZ.U. nr 152, poz. 1732 ze zm.).

- obniżeniem dodatku (funkcyjnego, służbowego) w granicach od 20% do 50%
- brakiem możliwości awansu, otrzymywania nagród i wyróżnień przez okres sześciu miesięcy, chyba że nastąpi wcześniejsze zatarcie ukarania.

Kara zakazu opuszczania wyznaczonego miejsca przebywania dotyczy tylko policjantów pełniących służbę w systemie skoszarowanym. Dotyczy to głównie słuchaczy szkół policyjnych oraz policjantów w służbie kandydackiej. Ponieważ ten rodzaj kary ingeruje w jedno z najważniejszych dóbr osobistych jakim jest wolność człowieka, należy zachować szczególną rozwagę przy korzystaniu z możliwości, którą daje określenie „ lub innym miejscu wyznaczonym przez przełożonego”. Wykluczone jest osadzenie policjantów w celach lub innych pomieszczeniach, w których faktycznie wykonywana byłaby kara pozbawienia wolności. Kara ta skutkuje:

- obniżeniem nagrody rocznej, tzw. trzynastki, w granicach od 20% do 50%
- obniżeniem dodatku (funkcyjnego, służbowego) w granicach od 20% do 50%
- brakiem możliwości awansu, otrzymywania nagród i wyróżnień przez okres sześciu miesięcy, chyba że nastąpi wcześniejsze zatarcie ukarania.

Kara ostrzeżenia o niepełnej przydatności na zajmowanym stanowisku oznacza wytknięcie ukaranemu niewłaściwego postępowania i uprzedzenie go, że jeśli ponownie popełni przewinienie dyscyplinarne, może zostać wyznaczony na niższe stanowisko służbowe w trybie dyscyplinarnym lub ukarany surowszą karą dyscyplinarną. Kara ta skutkuje:

- pozbawieniem nagrody rocznej w całości
- obniżeniem dodatku (funkcyjnego, służbowego) w granicach od 20% do 50%
- brakiem możliwości awansu, otrzymywania nagród i wyróżnień przez okres dwunastu miesięcy, chyba że nastąpi wcześniejsze zatarcie ukarania.

Kara wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe oznacza odwołanie lub zwolnienie z dotychczas zajmowanego stanowiska służbowego i powołanie lub mianowanie na stanowisko służbowe niższe od dotychczas zajmowanego. Wymierzenie kary wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe powoduje utratę uprawnień, o których mowa w art. 6e ust. 3 i art. 103 ust.2. W okresie odbywania tej kary policjant nie może być powołany ani mianowany na wyższe stanowisko. Należy też pamiętać, że do czasu zatarcia kary policjant nie może też być wyróżniany (art.. 87 ust. 3 pkt 1 ustawy o Policji) oraz nagradzany (art. 110a ust. 1 w zw. z art. 87 ust. 3 pkt 1 ustawy o Policji). Kara ta skutkuje :

- obniżeniem wynagrodzenia zasadniczego, wynikającego ze stawki zaszerogowania
- obniżeniem dodatku (funkcyjnego, służbowego) w granicach od 20% do 50%
- pozbawieniem policjanta nagrody rocznej w całości
- brakiem możliwości awansu, otrzymywania nagród i wyróżnień przez okres osiemnastu miesięcy, chyba że nastąpi wcześniejsze zatarcie ukarania.

Kara obniżenia stopnia, oznacza obniżenie posiadanego stopnia policyjnego. Karę tę można wymierzyć tylko obok kary wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe lub kary

wydalenia ze służby. Stopnie policyjne wymienione są w art. 47 ustawy o Policji.

Dodam, że stopnie policyjne są dożywotnie. Policjanci zwolnieni ze służby mogą używać posiadanych stopni z dodaniem określenia „ w stanie spoczynku” (art. 53 ust. 1 i 2 ustawy o Policji). Prócz tego kara ta jest kara subsydiarną i nie może być wymierzona samoistnie.

Kara wydalenia ze służby (art. 134f ustawy o Policji), oznacza zwolnienie ze służby w Policji. Jest to kara eliminacyjna, która oznacza wydalenie ze służby i wymaga wydania rozkazu personalnego. Przed zwolnieniem ze służby kara skutkuje obniżeniem dodatku funkcyjnego w granicach od 20% do 50% lub cofnięciem dodatku służbowego. Ponadto oznacza pozbawienie lub obniżenie odprawy. Wydalenie ze służby w Policji nie blokuje na jakikolwiek okres ponownego przyjęcia do służby.

Istnieje również zakaz łączenia kar, z jednym wyjątkiem – kary obniżenia stopnia. Karę obniżenia stopnia można wymierzyć tylko obok kary wyznaczenia na niższe stanowisko służbowe lub kary wydalenia ze służby.

Przy realnym zbiegu przewinień (art. 134g ust.2) możliwe jest wymierzenie tylko jednej kary, odpowiednio surowej. Kolejną ustawową zasadą jest współmierność kary do popełnionego przewinienia dyscyplinarnego i stopnia zawinienia. Stąd też konieczność ustalenia, czy obwiniony działał z winy umyślnej, czy też nieumyślnej. Przy wymierzaniu kary należy się zatem kierować wagą popełnionego przewinienia i uwzględnić wszystkie elementy określone w ustawie. W przypadku skargi na orzeczenie dyscyplinarne obowiązkiem sądu administracyjnego jest zbadanie, czy kara jest adekwatna do popełnionego przewinienia dyscyplinarnego i stopnia zawinienia. Kontrola sądu nie może sprowadzać się wyłącznie do ustalenia, czy kara pochodzi z ustawowego katalogu. Na otwarty katalog przesłanek wymiaru kary składają się:

- okoliczności popełnienia przewinienia dyscyplinarnego (czas, miejsce, sposób)
- skutki przewinienia, w tym następstwa dla służby
- rodzaj i stopień naruszenia ciężących na obwinionym obowiązków
- pobudki działania
- zachowanie obwinionego przed popełnieniem przewinienia dyscyplinarnego i po jego popełnieniu oraz dotychczasowy przebieg służby.

W aktach postępowania bezwzględnie powinny znaleźć się opinie służbowe dotyczące obwinionego. Prócz tego przy stosowaniu kar dyscyplinarnych w stosunku do policjanta znana jest instytucja zaostżenia wymiaru kary(art. 134h ust. 2 ustawy o Policji). Do okoliczności popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, które mają wpływ na zaostżony wymiar kary należą:

- działanie z motywacji zasługującej na szczególne potępienie albo w stanie po użyciu alkoholu lub innego podobnie działającego środka
- popełnienie przewinienia dyscyplinarnego przez policjanta przed zatarciem wymierzonej mu kary dyscyplinarnej

- poważne skutki przewinienia dyscyplinarnego, zwłaszcza istotne zakłócenie realizacji zadań Policji lub naruszenie dobrego imienia Policji
- działanie w obecności podwładnego, wspólnie z nim lub na jego szkodę.
- Ustawodawca wprowadził również możliwość złagodzenia kary dyscyplinarnej (art.134g ust. 3 ustawy o Policji), które związane jest ze stroną podmiotową przewinienia dyscyplinarnego. Okolicznościami będącymi podstawą złagodzenia wymiaru kary są:
  - nieumyślność jego popełnienia
  - podjęcie przez policjanta starań o zmniejszenie jego skutków
  - brak należytego doświadczenia zawodowego lub dostatecznych umiejętności zawodowych
  - dobrowolne poinformowanie przełożonego dyscyplinarnego o popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego przed wszczęciem postępowania dyscyplinarnego.

Zasady normujące zatarcie kar dyscyplinarnych nie uległy zmianom, a okres wymagany do zatarcia kary dyscyplinarnej można skrócić w przypadku nienagannej służby ukaranego, stwierdzonej w opinii służbowej. Przełożony dyscyplinarny może w każdym czasie zatrzeć karę dyscyplinarną, gdy ukarany wykaże się męstwem lub odwagą albo poważnymi osiągnięciami wykonywaniu zadań służbowych. Takie zatarcie kary uważa się za niebyłą, co jest podstawą do usunięcia z akt osobowych obwinionego policjanta orzeczenia o ukaraniu⁶¹.

Nadzór - przełożeni dyscyplinarni

Na zakończenie nie można pominąć pojęcia przełożony dyscyplinarny. Przez pojęcie „przełożony dyscyplinarny”, należy rozumieć, iż jest to podmiot, który z mocy prawa jest upoważniony i zobowiązany do sprawowania władzy dyscyplinarnej, a więc jest to przełożony właściwy do mianowania policjanta na stanowisko służbowe, przenoszenia i zwalniania z tych stanowisk.

Taką władzę dyscyplinarną posiada również policjant, któremu powierzono pełnienie takiego obowiązku. Do przełożonych posiadających uprawnienia personalne w stosunku do podwładnych zaliczamy:

- Komendanta Głównego Policji,
- Komendanta Wojewódzkiego (Stołecznego) Policji,
- Komendanta Powiatowego (Miejskiego, Rejonowego) Policji,
- Komendanta Wyższej Szkoły Policji, Szkoły Policji, Ośrodka Szkolenia Policji,
- Dowódcę kontyngentu policyjnego⁶².

Ze względu na dwuinstancyjność postępowania dyscyplinarnego ustawa wprowadza pojęcie wyższych przełożonych dyscyplinarnych. Istnieje również możliwość przeniesienia

61 Zob.: Ustawa o Policji ...

62 Tamże.

uprawnień dyscyplinarnych przez wszystkich przełożonych dyscyplinarnych na swoich zastępców lub innych policjantów zatrudnionych w danej jednostce. Takie upoważnienie musi być dokonane w formie pisemnej. Ustawa za wyższych przełożonych dyscyplinarnych w postępowaniu dyscyplinarnym uważa⁶³:

- *Komendanta wojewódzkiej Policji* – w stosunku do Komendanta powiatowego (miejskiego) Policji
- *Komendanta Stołecznego Policji* – w stosunku do Komendanta Powiatowego (miejskiego) i Rejonowego Policji
- *Komendant Główny Policji* – w stosunku do Komendanta Wojewódzkiego Policji, Komendanta Stołecznego Policji, Komendanta szkoły policyjnej i dowódcy kontyngentu policyjnego.

W postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko policjantom wprowadzono również instytucję rzecznika dyscyplinarnego. Rzecznik dyscyplinarny, jak wynika to z art. 135a ust. 1 ustawy o Policji, prowadzi postępowanie dyscyplinarne oraz czynności wyjaśniające określone w art. 134i ust. 4 ustawy o Policji. Rzecznicy wyznaczani są przez przełożonych dyscyplinarnych na okres czterech lat spośród policjantów w służbie stałej dla poszczególnych korpusów wyróżnianych ze względu na stopnie służbowe.

Istnieje również możliwość wyłączenia rzecznika dyscyplinarnego z udziału w postępowaniu dyscyplinarnym⁶⁴.

Ustawa o Policji szczegółowo wymienia obligatoryjne i fakultatywne przesłanki wyłączenia rzecznika. Katalog przesłanek stanowiących podstawę wyłączenia rzecznika nie jest zamkniętym katalogiem, gdyż zgodnie z dyspozycją art. 135c ust. 2 ustawy o Policji, rzecznika można wyłączyć także i innych uzasadnionych przyczyn.

Rzecznik dyscyplinarny, jako prowadzący postępowanie dyscyplinarne, zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia sprawy, a w szczególności przesłuchuje świadków, przyjmując od nich wyjaśnienia, dokonuje oględzin i sporządza protokoły lub notatki urzędowe z tych czynności⁶⁵.

Rzecznik dyscyplinarny za zgodą przełożonego dyscyplinarnego może również skorzystać z pomocy innego rzecznika dyscyplinarnego. Prócz tego do jego obowiązków należy również zapoznanie obwinionego z aktami postępowania dyscyplinarnego oraz wydanie postanowienia o zakończeniu czynności dowodowych, jak również sporządzeniu sprawozdania, w których przedstawia wnioski uniewinnienia, odstąpienia od ukarania lub wymierzenia kary albo umorzenia postępowania.

Dodam, że Postępowanie dyscyplinarne kończy się wydaniem orzeczenia przez przełożonego dyscyplinarnego, ale szczegóły postępowania opiszę w dalszej części mojej pracy. Ponadto postępowanie dyscyplinarne „wędruje” za policjantem.

63 Tamże.

64 Ustawa o Policji z 6 kwietnia 1990r. art. 135c ust.1

65 S. Pieprzny, Odpowiedzialność dyscyplinarna policjantów ... dz. cyt., s.378

Nawet w razie zmiany miejsca pełnienia służby i zmiany przełożonego dyscyplinarnego w trakcie trwania postępowania dyscyplinarnego, trafia ono do jego nowego przełożonego. Pierwotny przełożony dyscyplinarny powinien wydać postanowienie o przekazaniu postępowania.

Podsumowanie i wnioski

Materiał ten to kompentium wiedzy dot. odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy Policji. Celem Autora było przedstawienie istoty tematyki dot. przewinień dyscyplinarnych i sankcji jakie grożą w przypadku udowodnienia przewinienia dyscyplinarnego.

Określono tu jasno i rzeczowo przede wszystkim pojęcie naruszenia dyscypliny służbowej i przewinienia dyscyplinarnego. Przedstawiono także, jakie przyznano również obwinionemu uprawnień, w tym ustawowe prawo do wniesienia skargi do sądu administracyjnego, nie tylko na etapie orzeczenia dyscyplinarnego, ale także na etapie postanowień.

Wprowadzenie instytucji rzecznika dyscyplinarnego, nie daje cienia wątpliwości jak to wpłynęło na jakość i skuteczność prowadzonych postępowań dyscyplinarnych.

Godne uwagi są również komisje powołane na etapie postępowania odwoławczego, których głównym celem jest obiektywizowanie decyzji podejmowanych przez wyższego przełożonego dyscyplinarnego.

Analizując statystyki przewinień dyscyplinarnych⁶⁶ można powiedzieć, iż wprowadzenie kolejnych, bardzo istotnych zmian w ustawodawstwie miało bardzo korzystny wpływ na zachowanie się funkcjonariuszy Policji jak również społeczno – ekonomiczna sytuacja w naszym kraju wpłynęły na obniżenie przewinień dyscyplinarnych wśród policjantów.

Ustawodawca w sposób przejrzysty i czytelny, jak również bardzo surowy sposób ustanowił przepisy odpowiedzialności dyscyplinarnej policjantów. Jest niewiele zawodów, które mają tak szeroko rozbudowaną odpowiedzialność dyscyplinarną (również poza służbą) i kodeks etyki zawodowej.

Trzeba powiedzieć, iż fakt, że Policja jest formacją służącą społeczeństwu, gdzie jednym z głównych zadań jest zapewnienie bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Wiedza społeczna o instrumentach które są dolegliwymi dla społeczeństwa środkami władztwa administracyjnego, trzeba powiedzieć, iż bycie policjantem jest szczególnym zaszczytem dla samego funkcjonariusza.

Taka osoba powinna być obiektem szacunku. Jednak nasze polskie społeczeństwo z różnych przyczyn i powodów nie pała do funkcjonariuszy zbytnim szacunkiem, często jest ona obiektem ataków chuligańskich i obiektem żartów.

Funkcjonariusze Policji oprócz tego, że są funkcjonariuszami publicznymi, na których spoczywa szczególna odpowiedzialność z racji pełnionych funkcji, to są przede wszystkim „zwykłymi ludźmi”.

---

66 Załącznik nr 1 (tabela statystyk 2002 – 2012), KGP

Bibliografia

- BARTUSZEK G., Bez przebaczenia, *Policja* 997, nr 11, 2009
- DYBOWSKI M., Ronaldal Dworkina koncepcja zasad prawa. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, R. LXIII.
- FILAR M., wypowiedź na III Międzynarodowej Konferencji -Policja Europy XXI wieku w kierunku jakości, cyt. *Gazeta Policyjna* 2004, nr 7 z 22 lutego 2004.
- GOETTEL M., Ustawa o Policji z 6 kwietnia 1990r. (DZ.U. nr 30 poz.179 z zm.) Aspekt publiczno-prawny, *Przegląd Policyjny* 1/1991.
- GOETTEL M., Zagadnienia prawne służby w Policji, *WSPoL Szczytno* 1994.
§ 1 pkt. 5 zarządzenia nr 21 KGP z 20 maja 1993 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji.
- HIBNER W., Czy w polskim systemie prawnym obowiązuje zasada poszukiwania dowodów z „owoców zatrutego drzewa”?, „*Homines Himinibus*” 2011, Vol. 7.
- JAGIELSKI J., Administracyjno prawna regulacja zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, [w:] *Wierzbowski M., Prawo administracyjne*, Wydanie V, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003.
- KOTOWSKI W., *Ustawa o Policji. Komentarz*, Warszawa 2012.
- MAJ S., *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*. Warszawa 2008.
- MARONŃ G., *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, *Ars boni et aequi*, Poznań 2014
- PIECHOWIAK M., W poszukiwaniu ontologicznych podstaw prawa. Arthura Kaufmanna teoria sprawiedliwości, *Polska Akademia Nauk – Instytut Nauk Prawnych*, Warszawa – Poznań 1992.
- OLAK A., Problematyka bezpieczeństwa wewnętrznego w percepcji społeczności lokalnych. [w:] (pod red.) *Z. Grzywna Bezpieczeństwo-Ujęcie kompleksowe*. Katowice 2012, s. 467-484.
- OLAK A., COMPLAK J., Egzekwowanie prawa dziecka w świetle prawa. Udział w widzeniach na terenie zakładu karnego a wpływ na rozwój i psychikę dziecka. [w:] *Bezpieczeństwo i zagrożenia współczesnego świata*, A. Olak (80%), I. Oleksiewicz (20%), *AMELIA Rzeszów* 2012, wyd. II wznowione, s. 139-149.
- PIEPRZNY S., *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, wyd. II *Wolters Kluwer* 2007.
- PIEPRZNY S., *Odpowiedzialność dyscyplinarna policjantów według nowych uregulowań prawnych*. Rzeszów 2004.
- PIEPRZNY S. *Kryteria doboru kadr w Policji jako źródło dobrej administracji*, Radom 2007.
- PIEPRZNY S., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008.
- SAGAN S., *Zasady etyki zawodowej policji w ujęciu Deklaracji o policji Rady Europy*, [w:] pod red. J. Łukasiewicza *Nauka administracji wobec wyzwań współczesnego państwa i prawa*, Rzeszów 2002.
- WRONKOWSKA S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, *Ars boni et aequi*, Poznań 2014.

Akty prawne

Ustawa o Policji z 6 kwietnia 1990r. Art. 27 §1, (tekst jednolity DZ.U. z 2007r. Nr 43 poz. 277 ze zm.)

- Ustawa o Służbie Celnej z 24 lipca 1999 r. (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 156 ze zm.)
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych (Dz. U. z 1997 r. Nr 123, poz. 779 ze zm.).
- Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r., Nr 145, poz. 1221 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. z 2001r., Nr 120, poz. 1298, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiolowej (Dz. U. 2002r., Nr 62, poz. 558, z późn. zm.)
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie osób i mienia (Dz.U. 2005 Nr 145 poz. 1221)
- Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjantów” (Dz. Urz. KGP nr 1, poz.3).
- Rozporządzenie MSWiA z 17 lipca 2002 r. w sprawie trybu zawieszania policjanta w czynnościach służbowych przez przełożonych (DZ.U. nr 120, poz. 1029).
- Rozporządzenie MSWiA z 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego (DZ.U. nr 152, poz. 1732 ze zm.)
- Rozporządzenie MSWiA z 18 listopada 2003 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów (DZ.U. nr 198, poz. 1933).

Inne źródła

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 lutego 2001 r. K. 22 /00 (OTK ZU 2001, Nr 3, s. 266-268)
- Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2002 r. K 36/00 (OTK-A 2002 nr 5, poz.63)
- Wyrok WSA w Warszawie z 26 czerwca 2006 r. II SA/Wa 375/06, LEX nr 221871
- Wyrok z dnia 8 październik 2002 r. K36/00 (OTK-A 2002, nr 5, str.63).
- Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjantów” (Dz. Urz. KGP nr 1, poz.3).

Prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK, WSZMiJO w Katowicach/WSBIP w Ostrowcu Św.- Katedra BN.